

7. Коваль А. П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 312 с.
8. Ковтун А. А. Семантична деривація в релігійній лексиці української мови : монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 527 с.
9. Кононенко О. Українська міфологія та культурна спадщина: міфологічні уявлення, вірування, обряди, легенди та їхні відлуння у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів. Харків: Фоліо, 2011. 713 с.
10. Решетняк О. О. Символема як один із репрезентантів біблійної картини світу // Вісник Дніпропетровського університету. 2013. Т. 21. Вип. 19(3). С. 163–169. (Серія : Мовознавство).
11. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
12. Словник української мови: у 20 т. / Український мовно-інформаційний фонд НАН України; за ред. В. М. Русанівського. Київ: Наукова думка, 2010–2018. URL: <http://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=11937&page=397> (дата звернення: 27.02.2019).
13. Українські приказки, прислів'я і таке інше: зб. О. В. Марковича та ін. / уклад М. Номис; упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.

Валерія Пилипак, Вікторія Берест
(*м. Вінниця*)

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ВІДТІНКИ ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ ЛЮБКА ДЕРЕША «НАМІР!»

За останні роки українська літературна мова зазнала змін: завдяки поповненню новими словами, лояльному ставленню до розмовних, сленгових варіантів, відсутності заборон, суворих рамок. Якщо розглядати конотативну лексику, варто зазначити, що такі слова можуть містити в собі емоційне, оцінне значення. Вони демонструють ставлення людей до позначуваних словом понять, реалій чи осіб, їх оцінювання, тобто конотативна лексика виконує в мові особливу експресивну функцію.

Мовлення може багато сказати про саму людину, про коло її інтересів. Молодь у наш час використовує різні способи для самовираження. Одним із способів самовираження є мова. Ми інколи не помічаємо, як вживаємо жаргонізми в своєму мовленні, чим, на думку одних, забруднюємо його, на думку інших, – збагачуємо літературну мову.

Дослідженням жаргонної лексики займалися Л. Ставицька, Т. Кондратюк, О. Селіванова, О. Сиротиніна, А. Швейцер, Р. Кісь, В. Хом'яков та ін.

«Жаргон (фр. jargon – «пташина мова, незрозуміла мова») – соціальний діалект, відрізняється від літературної мови специфічною лексикою, вимовою, але не має власної граматичної й фонетичної системи. Жаргон існує не окремо і не самостійно, а завжди на основі певної мови» [3, с. 78].

За словами відомої дослідниці Л. Ставицької, жаргон має відкритий характер і виникає в порівняно великих групах носіїв мови, об'єднаних за професією, соціальним статусом, віком, інтересами. Функція й стилістика жаргонної лексики пов'язані із потужною сміховою першоосною, що є складником культури [11, с.8]. Вона також зазначає, що «жаргон – абсолютно природна реальність функціонування української мови, соціальний діалект, це «форма існування національної мови» [10].

В. Хом'яков виділяє таку функцію жаргону, як «функція конспіративної комунікації» [12, с. 28]. Підтримує цю думку й А. Швейцер, який вважає жаргон «зашифрованою мовою» [13, с. 78]. Ми підтримуємо думку щодо невичерпного мовотворчого потенціалу жаргонізмів. Як зазначає Т. Кондратюк, актуалізація жаргонної лексики та інтересу до неї свідчить не про відсутність культури, а про симптоматичні тектонічні рухи в культурному пласті [8, с. 5].

В сучасному мовознавстві не існує єдиної теорії конотації, відсутній погляд на зміст цього поняття. Лінгвістами поняття конотат трактується по-різному: «як стилістичне співзначення» [1], «стилістичне значення» [2], «емотивне значення» [5]. Тож конотативне значення – це семантичний відтінок, додатковий до основного лексичного значення слова, який може заступати останнє, забезпечуючи слову сленгове, жаргонне вживання в певній групі мовців.

У романі «Намір!» Л. Дереш широко застосовує жаргонізми для розкриття індивідуальних характеристик, соціальної, вікової приналежності персонажів, передавання специфіки мовного середовища, надання експресивного забарвлення тексту.

Розглянемо типові випадки вживання жаргонізмів у романі та з'ясуємо семантику та прагматичні відтінки конотативних значень жаргонізмів.

Прагматика вживання жаргонізмів зумовлена бажанням автора показати шкільну субкультуру. Наприклад, *Довбеш ті білети, ходиш на консультації після уроків, із **корою** по душах розмовляєш – і все заради десяти хвилин незручності перед екзаменатором* [4]. *Довбеш* 'неодноразово повторюючи, вивчати що-небудь, зубрити' [9]. *Кера* – 'класний керівник'. шкільний жаргон. *Прийде **керівничка**, а нас нема, **вкидується**, **пацики**?* [4]. Знову бачимо жаргонізм на позначення 'класного керівника', однак в іншій формі. *Вкидується* в значенні 'зрозуміти, осмислити щось', у цьому випадку є синонімом до таких жаргонізмів: *в'їжджати, вкурювати* [6] зі значенням лексеми розумової діяльності. *Пацики* в значенні 'хлопець' [6]. Вживається у

тексті для показання товариських, неформальних відносин. *Тільки тато постійно бурчав, щоб я читав більше, бо хороню в собі талант. «Хе-хе, - думав я, – що ви там знаєте, про талант!» Саме для того, щоб убезпечити себе від подібних **наїздів**, даремно про «талант» я не розбалакував [4].* Лексема *наїзди* має конотативне значення ‘висувати претензії’ [6] для показу негативних емоцій. Зустрічаємо цей варіант у молодіжному жаргоні. *Потроху почав курити. Це додавало мені **крутості** [4]. Крутість* є молодіжним, схвальним варіантом ‘оригінальний, екстраординарний’, ‘не такий, як усі інші’ [6], створеним способом семантичного калькування від англійської ‘cool’. *Мимохіть я зауважив, що зі мною постійно волочаться одні **недоумки** [4].* Конотативне значення лексеми *недоумки* – ‘нерозвинені люди’, вживається для показу негативного ставлення, зверхності до людей, з якими персонаж взаємодіє. *У мене була своя **банда** [4]. Банда* в значенні ‘компанія’ вживається для вираження значення товариських, дружних відносин, спільності інтересів тощо (зустрічається в молодіжному жаргоні). ***Братан** його, виявляється, вчився у Львові в **бурсі**, й був нашого віку [4]. Братан* – молодіжний варіант ‘брат, дружнє звертання до чоловіка’ [6]. *Бурса* – молодіжний, іронічний варіант ‘будь-який навчальний заклад (школа, ПТУ, університет’ [6]. *«Тоді **валимо!**» - махнув рукою Федя, який усе це уважно слухав [4].* Лексема *валимо* походить з кримінального жаргону, використовується молоддю в значенні ‘іти, тікати звідкись’ [6] на позначення руху динамічної дії. *Бити Федю **шкаром** у **ряху** – як мінімум, оригінально [4]. Шкари* – жаргонізм у значенні ‘черевики, взуття’ [6]. Лексема широко використовується в молодіжному жаргоні. *Ряха* має значення ‘обличчя’ [6], походить з кримінального жаргону, далі вже зустрічається в мовленні молоді. Вживається для передачі відтінку зневажливості. *Слон узгали **туподоходячий**, із ним спілкуватися найпростіше [4]. Туподоходячий* є кримінальним жаргонізмом із зневажливим відтінком у значенні ‘дурний, недотепний’ [6], вживається для того, щоб звернути увагу на розумову обмеженість, недоумкуватість людини, про яку йде мова. *Там сиділа якась **розфурфурена шмакодявка** [4]. Розфурфурена* – ‘одягнена занадто нарядно’. Молодіжний жаргон, що вживається для показу ознаки зовнішнього вигляду людини. *Шмакодявка* – ‘дівчина-підліток’ [7], злодійський жаргон, вживається для надання зневажливого, несхвального ставлення до людини молодшого віку. *Курочка смикнувся було **здриснути**, однак мала присадила його [4]. Здриснути* нам у тексті зустрічається під значенням ‘піти кудись, зникнути’ [6], є прикладом молодіжного жаргону на позначення дії. *Навряд чи Курочку **втішить** звістка, що Слон попросить Федю не **копати** в голову [4]. Копати* – ‘бити’ [6]. *Це ж треба такому статися, щоб я **геннув** з каменя і впав **мармизою** в потічок [4]. Геннув* має значення ‘потрапити в неприємну ситуацію’ [6], тут зі значенням ‘незграбно впасти’. *Мармиза* – молодіжний жаргон, жартівливий варіант у значенні ‘обличчя’ [6]. Вживанням лексем з

такими конотаціями автор хотів показати комічність ситуації, в яку потрапив персонаж. *Мене взяли штуркатурником. І башляли тут пристойно, погодинно* [4]. *Башляти* – молодіжний жаргон у значенні ‘платити гроші’ [6]. *Мене попустило, і тепер попандоси з черевиками та баняками я охоче приписував розбурханій фантазії* [4]. *Попандос* – ‘неприємна ситуація’ [6], молодіжний жаргонізм, який виконує експресивно-стилістичну функцію, виражає негативні емоції. *Тільки не воду! Йопересете, тільки не на шию!* [4]. *Йопересете* має значення ‘вираження незадоволення, досади’ [6], молодіжний жаргон, є маскувальним словом, що використовується замість слів, які вважаються неприйнятними, ненормативною лексикою. *Навечір, тронда, від такого екстезі почувався емоційно спустошеном, але фізичний тонус залишався дивовижно високим* [4]. *Екстезі* – ‘наркотик, сильний психостимулятор’ [6], ця лексема додає особливої експресивності тексту, бо належить до жаргону наркоманів.

Отже, здійснено спробу виявлення семантико-прагматичних відтінків конотативних лексем на прикладі жаргонної лексики в романі Любка Дереша «Намір!». Використання жаргонної лексики в художньому мовленні автором є виправданим і закономірним. Жаргон для молоді – це спосіб виокремитися, показати свою індивідуальність. Зловживати ними, звісно, не рекомендується, однак забороняти їх повністю теж не варто.

Література

1. Балли Ш. Французская стилистика / пер. с франц. К. Долинина. Москва : Изд-во иностр. лит., 1961. 394 с.
2. Винокур Т. Закономерности стилистического использования языковых единиц. Москва : Наука, 1980. 250 с.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
4. Дереш Л. Намір! URL : <http://ukrbooks.com/ua/Namir/>. (дата звернення: 31.03.19).
5. Новиков Л. Искусство слова. Москва : Педагогика, 1991. 154 с.
6. Словник жаргонної лексики української мови. URL : <http://ukr-zhargon.wikidot.com/>. (дата звернення: 31.03.19).
7. Словник злодійського жаргону. URL : <https://slovar.cc/sleng/vor/2492548.html>. (дата звернення: 31.03.19).
8. Словник сучасного українського сленгу / упорядн. Т.М. Кондратюк ; худож.-оформлювачі Б. П. Бублик, С. І Правдюк. Харків : Фоліо, 2006. 350 с.
9. Словник української мови в 11 томах. URL : <http://ukrlit.org/slovyk/> [slovyk ukrainskoi movy v 11 tomakh](http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh). (дата звернення: 31.03.19)

10. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : Соціяльна диференціяція української мови. Київ, 2005. 464 с.
11. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003. 336 с.
12. Хомяков В. А. Введение в изучение сленга – основного компонента английского просторечья. Вологда, 2001. 276 с.
13. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы. Москва, 1976. 189 с.